

ارتش و صورت‌بندی انسجام ملی در ایران

نویسندگان:

حسین ولی‌وند زمانی

علی ایمانی سطوت

انتشارات دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش

جمهوری اسلامی ایران

بهار ۱۳۹۳

سرشناسه	: ولی‌وند زمانی، حسین، ۱۳۴۲
عنوان و نام پدیدآور	: ارتش و صورت‌بندی انسجام ملی در ایران/ حسین ولی‌وند زمانی، علی ایمانی سطوت
مشخصات نشر	: تهران: ارتش جمهوری اسلامی ایران، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، انتشارات دافوس
مشخصات ظاهری	: ۱۲۲ ص، مصور، جدول، نمودار
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۳۵۳۲-۴۴-۳
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
بازداشت	: واژه‌نامه، کتابنامه، نمایه
موضوع	: جنگ ایران و عراق، ۱۳۵۹-۱۳۶۷ - ارتش
موضوع	: ایران - تاریخ - انقلاب اسلامی
شناسه افزوده	: ایمانی سطوت، علی، ۱۳۵۰
شناسه افزوده	: ایران، ارتش، دانشگاه فرماندهی و ستاد، انتشارات
رده بندی کنگره	: ۱۱۶DSR / ۸ الف ۴ ۱۳۹۱
رده بندی دیویی	: ۲۵۵/۰۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۰۹۷۸۰۸

نویسندگان: حسین ولی‌وند زمانی، علی ایمانی سطوت

ویراستار: حسین مؤمنی‌فرد

صفحه‌آرایی: مرتضی جباری

طرح روی جلد: محمدرضا خزینه‌دارلو

ناظر چاپ: مجیدرضا رضایی

ناشر: انتشارات دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

تاریخ نشر: بهار ۱۳۹۳

چاپ: اول

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپخانه دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش

قیمت: ۶۰/۰۰۰ ریال

نشانی: تهران، میدان پاستور، خیابان دانشگاه جنگ، دانشگاه جنگ ارتش جمهوری اسلامی ایران، دانشگاه فرماندهی و ستاد، انتشارات **تلفن:** ۶۶۴۱۴۱۹۱ - ۰۳۱

www.dafoosaja.ac.ir

مسئولیت صحت مطالب بر عهده‌ی مؤلفین می‌باشد.

کلیه حقوق برای دافوس آجا محفوظ است. (نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است)

صفحه	عنوان
۱۱	فصل اول: عناصر مقوم اتحاد و انسجام ملی
۱۵	هویت ملی
۱۷	دین
۲۰	رهبری
۲۲	استقلال و تمامیت ارضی کشور
۲۷	امنیت از طریق صلح
۲۸	امنیت از طریق عوامل نظامی
۲۹	دشمن‌شناسی و دفاع ملی
۳۱	جامعه‌پذیری ملی
۳۳	فصل دوم: رویکردی تاریخی به ارتش ایران
۳۴	ارتش به مثابه سازمانی تام
۳۶	ارتش در چشم‌اندازی تاریخی
۳۷	ارتش پیش‌قراول نوسازی
۴۳	فصل سوم: ارتش و انسجام ملی در ایران
۴۵	جنگ‌های روسیه علیه ایران (۱۸۲۸-۱۸۰۳ م)
۴۷	ارتش و نجات آذربایجان و کردستان
۴۸	ارتش و ملی شدن صنعت نفت ایران
۴۹	مناقشات مرزی ایران و عراق
۵۱	محمدرضا پهلوی و ارتش ایران
۵۴	نیروهای سرکوبگر و حمایت آن‌ها توسط آمریکا
۶۴	اتحاد ارتش با امام(ره) و امت و طلوع فجر انقلاب اسلامی
۶۶	جایگاه ارتش در مبارزه امام خمینی (ره) با شاه
۷۲	تبیین عوامل مشارکت ارتش در پدیده انقلاب اسلامی
۷۲	عوامل سیاسی

۸۴	عوامل اجتماعی - اقتصادی
۹۶	عوامل فرهنگی
۹۹	فصل چهارم: ارتش و انقلاب به ثمر رسیده اسلامی
۱۰۷	فصل پنجم: ارتش جمهوری اسلامی و فتح خرمشهر
۱۱۳	نتیجه گیری
۱۱۶	واژگان
۱۱۷	فهرست منابع

پیشگفتار

وقوع انقلاب صنعتی در اروپا مبنایی برای تشکیل ارتش‌های مدرن و تجهیزات محور اروپایی گردید. بنابراین ارتش در عصر مدرنیته هم محصول دوره تجدد بود و هم عنصری موثر در تجدد عصر جدید. برای مثال ارتش فرانسه پس از انقلاب ۱۷۷۸ با عملیاتی کردن نظام سربازگیری تحولی در نظام تشکیل دولت-ملت بوجود آورد؛ به این ترتیب که نظام سربازگیری ملی با جذب سرباز از نقاط پراکنده یک کشور و جمع کردن آن‌ها در زیر یک پرچم واحد و اجرای مناسک ملی واحد نقش ممتازی در تشکیل دولت ملی و صورت‌بندی مفهوم جدید ملت ایفا نمود.

تشکیل دولت شبه‌مدرن پهلوی در ایران با تشکیل ارتش با سازوکار مدرن، آن را به پایگاه اصلی قدرت رژیم تبدیل نمود. اما ارتش به عنوان یک ارگان‌یسم سازمانی زنده دارای سازوکارهای ملی خاص خود است، ممکن است موقتاً پایگاه قدرت فردی قرار گیرد اما الزام سیستمی و ارگانیکی آن قرار گرفتن در خدمت منافع و امنیت ملی می‌باشد. الزام سیستمی قرار گرفتن در خدمت ملت و تاثیرگذاری اصلی در صورت‌بندی پدیده ملت ارتش را در انقلاب اسلامی سال ۵۷ خورشیدی در نهایت امر در کنار ملت قرار داد. ارتش با اعلام بی‌طرفی در ظهر ۲۲ بهمن سال ۵۷ نقطه تولد نظام سیاسی جدید ایران گردید.

اینجاست که مأموریت ذاتی ارتش در حفظ استقلال، تمامیت ارضی و تشکیل نظام جمهوری اسلامی نقش ممتازی در اتحاد ملی ایرانیان ایفا نمود. جلوه‌های اتحاد ملی ایرانیان در مؤلفه‌هایی چون حفظ استقلال، تمامیت ارضی کشور با دفع تجاوز قوای بیگانه، دفع خطر تجزیه طلب‌ها و توسعه و نوسازی کشور عیان می‌گردد. ارتش در مواجهه با رویداد تاریخی انقلاب اسلامی با قرار گرفتن در کنار ملت و بیعت با رهبری امام خمینی(ره) نقشی تاریخ‌ساز در پیروزی انقلاب اسلامی ایفا نمود. همچنین در جنگ تحمیلی در اتحاد و انسجام با سایر نیروهای نظامی نقشی محوری در پیروزی‌های دوران

دفاع مقدس بر عهده داشت. اولین هسته‌های نظامی نهاد نوپای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی توسط برادران ارتشی آموزش نظامی دریافت نمودند و برای مبارزه با ضد انقلاب و دشمن بعثی آماده جنگ شدند. در پژوهش پیش‌رو به نقش ارتش در انسجام ملی در ایران از پیمان ترکمانچای تا فتح خرمشهر پرداخته می‌شود.

www.ketab.ir

در این کتاب بنا به حرفه سربازی و بنا به اهمیتی که انسجام ملی در تقویت پایه‌های قدرت ملی دارد، به طرح مسئله نقش ارتش در صورت‌بندی انسجام ملی در ایران می‌پردازیم. در ضرورت و اهمیت طرح مسئله باید به نقش ممتازی که ارتش در توسعه امنیت ملی و حفظ استقلال و تمامیت ارضی کشور دارد، توجه ویژه داشت. کلید واژه امنیت، مبنای شکل‌گیری جوامع انسانی و حکومت‌های بشری است. توسعه یک کشور در عرصه‌های اقتصاد، فرهنگ و سیاست در سایه وجود امنیت، موضوعیت می‌یابد. ارتش با نظم و ساختار سازمانی یک‌پارچه و لباس متحدالشکل، نقش اصلی را در تأمین امنیت داخلی و خارجی یک کشور دارد.

در یک واحد دولت - ملت، پویای انسجام و همگرایی حول عناصر مهم و تشکیل دهنده واحد دولت - ملت شکل می‌گیرد. ارتش به عنوان یک سازمان اجتماعی قدرتمند و نماد اصلی اقتدار دولت، نقش ممتازی در پویای اتحاد ملی می‌تواند داشته باشد. اتحاد و همگرایی عموماً واکنشی است به یک دشمن یا رقیب خارجی و به عبارتی یک «غیر» یا بیگانه. اینگونه بود که ایرانیان باستان اتحاد و همگرایی حول واحد هویتی «ایران» را در مقابل «انیران» شکل دادند. بنابراین تثبیت‌گرایی خیر - شر، اهورا - اهریمن، دوست - دشمن و ... دارالاسلام - دارالکفر تاکنون در فرهنگ اجتماعی ایرانیان تداوم و پویایی داشته است.

فرض اصلی ما در این پژوهش این است که ارتش در تاریخ معاصر ایران از عناصر مقوم پویای انسجام ملی بوده است. ارتش به عنوان یک سازمان اجتماعی قدرتمند و حافظ نظم جامعه و استقلال کشور به تناسب کارآمدی نخبگان حاکم در امر توسعه و پیشرفت کشور نیز مؤثر و صاحب نقش بوده است. توسعه امری است که با مفولیه تکنیک و فناوری و الگوهای عقلانی سیاسی، اقتصادی و فرهنگی غرب رابطه مستقیم دارد.

از اوایل قرن نوزدهم و شکست ارتش ایران در جنگ‌های روسیه علیه ایران، ارتش اولین واحد اجتماعی بود که به ضرورت و اهمیت دریافت فناوری غرب واقف گردید و در این رابطه به اعزام محصلین به خارج از کشور اقدام نمود.

با جرقه رویداد انقلاب اسلامی در ایران، همگرایی ارتش با ملت و بریدن از دولت استبدادی، مهمترین اقدام این سازمان اجتماعی در استحکام انسجام ملی بود. اقدامات همگرایانه ارتش با نیروهای داوطلب مردمی و آموزش بسیجیان، سپاهیان و رزمندگان داوطلب در روند جنگ تحمیلی در عملیاتی چون بیت‌المقدس، فتح‌المبین، والفجرها و ...، انسجام ملی را به اقتدار ملی تبدیل نمود. از این رو در این نوشتار بنا به اهمیتی که «ارتش» در صورت‌بندی «انسجام ملی» دارد، به نقش ارتش در صورت‌بندی انسجام ملی در ایران پرداخته می‌شود. واحد زمانی پژوهش نیز تاریخ معاصر ایران از ابتدای قرن بیستم (جنگ‌های روسیه علیه ایران) تا زمان وقوع جنگ تحمیلی و پیروزی غرورآفرین فتح خرمشهر می‌باشد. ابتدا به نقش ارتش در نوسازی کشور پرداخته می‌شود. زیرا ارتش بنا به ساختار سازمانی خود مولد نظم و انضباط اجتماعی است که به جامعه‌پذیری شهروندان و تعامل مثبت آنان با حاکمیت، مدد می‌رساند. بنابراین از این زاویه باید به اهمیت نقش ارتش در نوسازی اجتماعی پرداخت. سپس عناصر اصلی انسجام ملی تبیین شده و نقش ارتش در شکل‌گیری این انسجام ایضاح می‌گردد.